

Bir Hakikatin Rüyası

Rüyada Bir Hitabe

Risale-i Nur Enstitüsü ¹

Giriş

Bediüzzaman Said Nursi'nin İstanbul'da Darü'l-Hikmet'te bulunduğu zamanlarda yazdığı Sünûhat adlı eserinde yer alan ve kendi ifadesi ile "gayet acib bir vakıa-i ruhaniye" olarak nitelediği, "Rüya'da Bir Hitabe" ortaya koyduğu görüş ve açtığı ufuklar ile son derece önemlidir. 1919 şartlarında kaleme alınan makale, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri nedeniyle yalnızca o günün İslâm toplumunun maruz kaldığı felaketleri irdelemekle kalmaz, coğrafyaları aşan analizleri ile insanlığın geleceğiyle ilgili bir yol haritası da sunar.

Yapı olarak Rüyada Bir Hitabe, İslâm'ın ve toplumlarının "mukadderat-ı İslâm" için toplanmış "selef-i salihinden, asarın mebuslarından, emsali dünyada görülmeyen büyük zatlardan oluşan muhteşem bir meclisin davet ettiği Bediüzzaman Said Nursi'ye sordukları, Birinci Dünya Savaşı'nın mağlubiyetinin nasıl yorumlanması gerektiğine dair sorulardan ve o sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır. Bu soruların yalnızca savaştan mağlubiyetle ayrılan ve parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya olan Osmanlı'yla ilgili olmayıp İslâm âleminin mukadderatı ile ilgili olması metni günümüze taşımakta ve ilgi çekici hale getirmektedir.

1. Bu çalışma Risale-i Nur Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen masa çalışmaları neticesinde hazırlanmıştır. Katılımcılar: Prof. Dr. Arif Yavuz, Doç. Dr. Muhammet Gür, Doç. Dr. Adem Ölmez, Dr. Hakan Yalman, Nimet Demir, Abdullah Eraçıkbaş, Ahmet Dursun

Metin
tahlillerinde “
Kim söylemiş,
kime söylemiş,
ne için söylemiş,
nasıl söylemiş?”
soruları
eşliğinde metni
değerlendirmek
önemlidir. Bu
nedenle rüyaya
mazhar olan Said
Nursî ve ona
bu rüyada bazı
sorular yönelten
muhteşem
meclisin niteliği
Rüyanın tahlili
açısından önem
kazanmaktadır.

Muhteva olarak toplumları büyük değişimlere zorlayan Birinci Dünya Savaşı'nın İslâm toplumları açısından yorumlanması, çağın önemli tartışma konularından biri olan medeniyet kavramının değerler açısından yeni bir bakış açısıyla analiz edilmesi, insana ebedî saadete namzet bir varlık olarak materyalist yaklaşımları çürüten bir değer yüklenmesi, insanın ve toplumun mesh-i manevisine sebep olan, ahlâkî dejenerasyonun önünü açan bir modernleşme anlayışına ciddi eleştirilerin getirilmesi benzer problemlerle boğuşan tüm insanlık göz önüne getirildiğinde metni incelemeye değer kılmalıdır.

Tahlil Yöntemi

Metin tahlillerinde “Kim söylemiş, kime söylemiş, ne için söylemiş, nasıl söylemiş?” soruları eşliğinde metni değerlendirmek önemlidir. Bu nedenle rüyaya mazhar olan Said Nursî ve ona bu rüyada bazı sorular yönelten muhteşem meclisin niteliği Rüyanın tahlili açısından önem kazanmaktadır. Aşağıda özellikleri sayılacak olan ve ‘muhteşem’ olarak nitelenen bir meclis ile o meclise davet edilen Bediüzzaman Said Nursî arasında soru-cevap yöntemi ile gelişen metinde, asra damgasını vuran Birinci Dünya Savaşı'ndan yola çıkılarak yapılan mukayeselerle genel sonuçlara ulaşılmaktadır.

Risale-i Nur Enstitüsü olarak bu metnin tahlilinde tarihî olayların ve edebiyat metinlerinin inceleme usulü takip edilmiştir. Masa çalışmalarımızda metin, tarihi, sosyal ve ekonomik bağlamıyla birlikte değerlendirilmeye, kavram analizlerine yer verilerek metnin kavram haritasına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Rüyada Bir Hitabe- Kavramsal Çerçeve

Rüyada Bir Hitabe, “1335 senesi Eylülünde, dehrin hadisatının verdiği yeis ile şiddetle muztarip idim” cümlesiyle başlar. Rumî 1335, Miladi 1919 yılına tekabül etmektedir. Bediüzzaman, metinde “dehrin hadisatı” ibaresiyle dile getirdiği ve kendisini derin bir ızdıraba sürüklediği 1919 yılının tarihi ve sosyal şartlarını izah etmektedir. Devrin panoraması şudur: Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıkmış ve her alanda sıkıntılarla karşı karşıyadır. Mondros Mütarekesi imzalanmış, fiili bir dağılma süreci başlamıştır.

Osmanlı'nın parçalanması İslâm âleminin de parçalanması anlamına gelmektedir. Akif'in “Bir bu topraklar kalıyor, dinimin son yurdu” dediği Osmanlı topraklarının kaybedilmesiyle İslâm âlemi parçalanmakta, koca cihan imparatorluğunun çöküş izleri her alanda kendini göstermektedir. İngilizler İstanbul'u işgal etmiş, padişahın eli kolu bağlanmış, işgal şartlarının geçerli olduğu bir ortamda İslâm âleminin son ümidi olan Osmanlı'ya şiddetli bir darbe indirecek olan Sevr'e zemin hazırlanmıştır.

Bu asrın önemli ve etkin fikirlerinden biri olan Batılılaşma süreciyle manevî hayat bozulmuş, Osmanlı aydınlarını etkileyen pozitivist anlayışın yaygınlaşmasıyla dinî ve ahlâkî değerlerden uzaklaşmış, İngilizlerin İstanbul'u işgaliyle bu süreç daha da hızlanmıştır.

Bu şartlar altında Rüyada Bir Hitabe “helaket ve felaket asrı”nın ada-

mı Bediüzzaman'la birlikte, ümidini yitirmiş İslâm toplumuna çıkış yolu gösteren bir özelliğe sahiptir.

Rüyanın mahiyeti ve âlem-i misal

'Rüya'², tıbbın standart yaklaşımında bilinç altında oluşan olaylar silsilesinin yansımasıdır; fakat Said Nursi'nin bu rüyası bu tanımlamayı aşarak farklı tahlil ve tanımları da zorlamaktadır. İlhamî bir özelliği de içinde barındıran Rüya, İslâmî literatürde 'sadık rüya' ya da 'rahmanî rüya' denilen kategoride değerlendirilmektedir.

Metnin başlangıcında karşımıza çıkan "Şu kesif zulmet içinde bir nur arıyordum. Manen rüya olan yakazada bulamadım. Hakikaten yakaza olan rüya-i sadıkada bir ziya gördüm" cümlesindeki 'rüya-yı sadıka' kavramını, ehl-i hakikat insanların muhatap olduğu, maddî âlemin devre dışı kaldığı bir an olarak da tanımlamak mümkündür.³ Ruh bedenle bir kayıt altına girmekte, ancak sadık rüyalar gibi manevî hallerde ruh bu kayıttan kurtulmaktadır.

Devamında "Bir Cuma gecesinde nevm ile âlem-i misale girdim" cümlesindeki açıklanması gereken ilk kavram 'âlem-i misal'dir. Âlem-i misal; maddî âlemin dışında farklı pek çok âlemi içine almaktadır. Rüya da bir tür misal âlemine geçişi temsil etmektedir. Rüya-yı sadıka olarak değerlendirdiğimiz bu tür rüyalar âlem-i misale, doğru kanallarla geçiştir.

"Mukadderat-ı İslâm için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem seni istiyor" davetine muhatabiyetiyle bu geçişi sağladığını anladığımız Bediüzzaman Said Nursi'nin davet edildiği meclisin durumu, ona yüklenen büyük vazifenin de işaretidir ve verilen vazife Bediüzzaman'ın kimliği ile ipuçları da sunar.⁴ Fonksiyonel olarak bu meclis geçmişin en önemli şahsiyetlerinden oluşmaktadır.⁵ Tarih dilimi içerisinde İslâm âlemini felaketlerle karşı kar-

'Rüya', tıbbın standart yaklaşımında bilinç altında oluşan olaylar silsilesinin yansımasıdır; fakat Said Nursi'nin bu rüyası bu tanımlamayı aşarak farklı tahlil ve tanımları da zorlamaktadır.

2. "Bu rüya mı, değil mi?" şeklinde gelebilecek itirazlar karşısında, bahsi geçen olayların dışardan gelen itirazları ortadan kaldıracak özellikte olduğunu vurgulamak gerekir. Ehl-i hakikat için Rüya, İslâmî manada da bir ilham zamanıdır ve bu manada bir gelişme takip metodudur. Modern düşünürlerden Alfred Adler de, rüyanın sanal bir olgu olmadığını, uyurken de düşünmeye devam ettiğimizi ifade etmektedir. Dehrin hadisatı ile irtibatlı olan bu rüya, hayatının her anını İslâm'ın mukadderatına vakfeden Bediüzzaman Said Nursi'nin karakterini de yansıtmaktadır. Dehrin hadisatından, elem verici gelişmelerden büyük üzüntü duyan ve sürekli bir çıkış yolu arayan Bediüzzaman bu ruh hali içinde bu rüyayı görüyor. Bu rüya, dünyevi -bedenî kayıtlardan azade olan bir yerde olayları değerlendirmekte, daha geniş bir ufukta hadisata bakabilmekte ve dehrin hadisatını yorumlamaktadır. Said Nursi de afaki âlemde önünü göremediği bir meseleyi enfûsî âlemde çözmekte, bu çözümü Rüya'da Bir Hitabe ile bizlere ulaştırmaktadır.

3. Bizler olayların içinde bedenî ve davranış olarak iki boyutta bulunuyoruz. Bir meseleyi çözmeye ise hissî ve ruhsaldır. Vücudun derece-i ruhun hayatına çıktığı zamanlar, ruhanî âlemlerde çok karmaşık görülebilen olayların rahatlıkla çözülebildiği görülür. Bediüzzaman da mukadderat-ı İslâm ile ilgili karmaşık bir meseleyi ruhanî olarak çözmekte Âlem-i misalden gehadet âlemine önemli işaretler sunmaktadır. Bediüzzaman Said Nursi, manevî âlemden zaman zaman ilham ve talimat aldığı rüyalar yaşamış ve bize aktarmıştır. Bunlar Rahmanî rüyalar olarak doğru işaretlerdir ve doğru okumalara muhtaçtır.

4. Bu rüya, Said Nursi'nin bize eserlerinde aktardığı ilk rüya değildir. Meşhur Ağrı dağının altında annesinin yanında olduğu rüyada, Said Nursi Kur'an hakikatlerini bütün dünyaya ilan etmekte görevli zatın namzedi olduğunu ilan eder. Herkese ümitsizlik veren bir atmosferin hakim olduğu, manevî noktada hiçbir müstakil İslâm devleti kalmadığı bir dönemde görülen bu ikinci rüya, Bediüzzaman Said Nursi'nin kimliğiyle ilgili işaretler sunmaktadır. Bu işaretler, Nursi'nin fert ve toplumun inşası ve dinin ihyası ile görevli zat olduğuyla ilgilidir. Bediüzzaman kırklı yaşlarda girdiği bu muhteşem mecliste, selef-i salihinin ve asrın mebuslarının vekaletini almakta, bir anlamda Bediüzzaman'ın mebusluğu da bu mecliste onaylanmaktadır.

Bir başka yönüyle rüyanın bir işaretidir. Bediüzzaman'ın sadece bir cemaatin ya da bir gurubun temsil edebileceği bir kişi değil, bütün herkese tebliğ yapabilen, insaniyetin geleceğiyle vazifeli birisi olduğu ortaya konulmakta ve onun müceddidlik vasfı da belirlenmektedir. Genel bir bakışla bugün tasavvuf- kelam ve fıkıh gibi İslâm'ın farklı şubelerine hitab edilebilir ve onları kucaklayabilme özelliğinin Risale-i Nur'da gözükmemesi, Risale-i Nur'un bütün ekolleri aynı potada eritmesi, hepsini temsil kabiliyetine sahip olma özelliğiyle Bediüzzaman'ın vazifesini devam ettirdiğini göstermektedir.

Said Nursî'yi
davet eden
'meclis-i
muhteşem'in
toplaniş nedeni
"mukadderat-ı
İslâm" olarak
ifade edilmektedir.
Mukadderat-ı
İslâm
mukadderat-ı
beşeri de
içine alan bir
tamlamadır.
Bu durum
Bediüzzaman'a,
İslâm dünyasını
aşan ve bütün
insanlığa ait yeni
yol haritasını
insanlığa sunmak
vazifesini de
yüklemektedir.

şıya bırakan geçmişteki bu tarz olaylar karşısında muvaffak olmuş insanlar topluluğunun olması, geçmişin birikiminin Bediüzzaman'ın ulaştığı yorum katkısı sağladığını göstermesi açısından önemlidir.

Buradaki anahtar kelimelerden bir diğeri de "yakaza"dır. Yakaza esasen uyanıklık demektir. Bu noktada sadık rüyalar gerçek uyanıklık halini temsil eder ve metinde bahsi geçen olaylar da sadık bir rüyanın, başka bir deyişle manen yaşanmış bir olayın yansımasıdır.

Said Nursî'yi davet eden 'meclis-i muhteşem'in toplaniş nedeni "mukadderat-ı İslâm" olarak ifade edilmektedir. Mukadderat-ı İslâm mukadderat-ı beşeri de içine alan bir tamlamadır. Bu durum Bediüzzaman'a, İslâm dünyasını aşan ve bütün insanlığa ait yeni yol haritasını insanlığa sunmak vazifesini de yüklemektedir.

"Gittim, gördüm ki; münevver, emsalini dünyada görmediğim, selef-i salihinden ve asarın mebuslarından her asrın mebusları içinde bulunur bir meclis gördüm."

Rüyadaki muhteşem meclisin- Nübüvvet halkasını temsil eden selef-i salihin, emsalini dünyada görmediği zatlar, hayatta karşılaşmadığı önceki müceddidler- karşısında Bediüzzaman Said Nursî'nin durumu, liyakat noktasında meclisin statüsü ile uygunluk göstermektedir. Bediüzzaman "helaket ve felaket asrının adamı" hitabıyla yaşanan asrı da aşan bir yaşanan dönemin temsilcisi olarak davet edilmektedir.

"Ey felaket, helaket asrının adamı, senin de reyin var, fikrini beyan et!"

Rüyadaki dikkat çeken söyleyişlerden biri "helaket ve felaketler asrı" Bediüzzaman'ın yaşadığı dönemi aşan bir ifadedir. Bu ifade sadece yirminci yüzyılı değil, genel olarak ahir zamanı ifade etmektedir. Burada İslâm âleminin ve insanlığın teraküm eden meselelerinin çokluğu ve zorluğu, bilhassa materyalist felsefenin yıkıcı etkileriyle birlikte düşünüldüğünde yirminci asrı aşan bir tanımlamanın ve reçetelerin söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde görülen rüya sadece Müslümanların değil bütün insanlığın da gelecek tablosunu gözler önüne seren bir özelliğe sahiptir. Bu yönüyle de helaket ve felaket asrı; Bediüzzaman Said Nursî'nin ihya ettiği ve edeceği zaman dilimini içine almaktadır.

Meclisin karşısında hicap ederek duran ve "sorun cevap vereyim" diyen üstadın bu durumu öteden beri yine bir rüyada Peygamber efendimiz tarafından "ümmetimden sual olmamak kaydıyla sana ilm-i Kur'an verilecektir" beyanıyla kendisine verilen harika bir hal neticesinde prensipleştirdiği bir durumdur.

Bediüzzaman Said Nursî'nin başlangıçta iki soruya muhatap olduğu

5. Rüyanın bir yönü de oradaki meclisin durumu ile ilgilidir. Bu durum hem bizim enfüsî âlemle alakamızın devam ettiğini göstermesi hem de ileriye yönelik çözümsüz görülen meselelerle ilgili ümit aşılması bakımından önemlidir. Peygamber Efendimiz ve ondan sonra gelen mübarek nesilleri görevlerini hakkıyla ifa ederek vefat ettiler; lakin dünya ve iman küfür mücadelesi devam etmektedir. Bu rüya başta Peygamber Efendimiz olmak üzere peygamberlerin ve onları takip eden büyük zatların dünyadaki olaylarla ilişkilerinin kopmadığını göstermesi bakımından da değerlidir. Rüya ifade edilen asrın mebusları ifadesi de şu andaki müceddid ile öncekilerin bağının da devam ettiğini ortaya koymaktadır. İhlas risalesinde de bahsedildiği gibi büyük zatların tasarrufları sürmekte, yaşadığımız olaylarla ilişkileri ve söz hakları devam etmektedir. Burada vurgulanması gereken önemli hususlardan biri; bizim misal âlemindeki ruhanilerle sürekli irtibat halinde olmamızdır. Bu pozitivist yaklaşımın dışında bir gelişmedir ve Bediüzzaman'ın pozitivizme getirdiği cleştiri de ilerleyen bölümlerde kendini hissettirmektedir. Yine meclisin durumu ile ilgili şahs-ı maneviden (kolektif ruh) söz etmek mümkündür. Bu rüya, kolektif ruhla bağlantılı bir sürecin işaretlerini sunmaktadır. Hz. Peygamberle ve diğer büyük zatların irtibatı için kolektif ruhtan söz edebiliriz. Onların ruhu İslâm'ın akabeti ile irtibatlıdır ve Bediüzzaman o kolektif ruh ile konuşarak İslâm'ın mukadderatını tartışmaktadır.

görülür. Bu sorular “Bu mağlûbiyetin neticesi ne olacak, galibiyette ne olurdu?” sorularıdır. İçerik olarak birinci soru ortaya çıkan netice için, ikinci soru hikmet cihetini öğrenmek ve İslâm’ın değerler noktasındaki yaklaşımını ortaya koymak içindir.

“Musibet şerr-i mahz olmadığı için bazan saadette felaket olduğu gibi, felaketten dahi saadet çıkar.”

İlk yaklaşım; “olanda hayır vardır” şeklindeki şer gözüken işlerden hayır çıkabileceğini ortaya koyan bir yaklaşım olarak İslâm’ın musibetler karşısında takınılması gereken tavrı göstermesi bakımından önemlidir. Burada farklı iki projeksiyon sunulmaktadır.

Galibiyet ve mağlûbiyet mukayesesi bir imtihan analizidir. Sonraki hadisatın yol haritası için bu tahliller önem kazanmaktadır. Galip olan taraflar Müslümanlığa namzet olan Batı’dır. Onları anlamak ve analiz etmek açısından da bu yorum önem kazanmaktadır.

İkinci olarak sorulan soru henüz olayların belirsiz olduğu bir dönemi kapsamaktadır. Henüz sonuçlar alınmamıştır. Musibetten saadet çıkacağı ümidini taşımak İslâmî yaklaşımın ortaya konulması açısından önemlidir. Bediüzzaman Said Nursî’nin bu yaklaşımı eserlerinde de sık sık dile getirdiği Kur’ânî yaklaşımı ortaya koymaktadır. Mesela; Said Nursî Hutbe-i Şamiye’de de İslâm toplumlarını Kurun-ı Vusta’da bırakan hastalıklardan birincisini ‘ye’sin içimizde hayat bularak dirilmesi’ olarak tarif etmiş ve 1911 şartlarında da İslâm toplumlarının gelecek tasavvurunu ortaya koyan eserinde ümmete ümit aşılamıştır.

“Eskiden beri İla-i Kelimetullah ve beka-i istiklaliyet-i İslâm için, farz-ı kifaye-i cihadı deruhte ile kendini yekvücut olan âlem-i İslâma fedaya vazifedar ve hilafete bayraktar görmüş olan bu devlet-i İslâmiyenin felaketi, âlem-i İslâmın saadet-i müstakbelesiyile telafi edilecektir. Zira, şu musibet, maye-i hayatımız ve ab-ı hayatımız olan uhuvvet-i İslâmiyenin inkişaf ve ihtizazını harikulade tacil etti. Biz incinirken, âlem-i İslâm ağılıyor; Avrupa ziyade incitse, bağıracaktır. Şayet ölsek, yirmi öleceğiz, üç yüz dirileceğiz. Harikalar asrındayız. İki-üç sene mevitten sonra, meydanda dirilenler var. Biz bu mağlûbiyetle bir saadet-i acile-i (عاجله) muvakkate kaybettik. Fakat bir saadet-i acile-i (عاجله) müstemirre bizi bekliyor. Pek cüz’î ve mütehavvil ve mahdut olan hali, geniş istikbal ile mübadele eden kazanır.”

Mecliste tasdik olunan hususlardan biri de bir İslâm devleti olarak nitelenen Osmanlı’nın durumudur. Osmanlı kuruluşundan beri İla-yı kelimetullah için ‘farz-ı kifaye-i cihadı’ üstlenmiş, kendini İslâm âlemi için vazifeli ve bayraktar görmüş ve bu vazifeyi de hakkıyla yerine getirmiş bir İslâm devletidir. Bediüzzaman, Osmanlı’nın bu durumunu meclise de zikretmekte, adeta gelecekte Osmanlı’nın kimlik ve varlığı üzerinde oynanacak oyunlara cevap vermektedir. Konjonktürel olarak yorumladığı mağlûbiyet meselesinde de Osmanlı’nın felaketinin gelecekte İslâm âleminin saadetiyle telafi edileceğini söyleyerek İslâmî anlamda i’la-yı kelimetullah vazifesinin devamlılığından söz etmektedir.

“Bu devlet-i İslâmiyenin felaketi, âlem-i İslâmın saadet-i müstakbelesiyile telafi edilecektir.” ifadesinden ‘yıkılan Osmanlı devleti gibi yeni bir imparatorluk ortaya çıkacak beklentisi anlaşılabilir mi?’ sorusu son dönem Os-

“Olanda hayır vardır” şeklindeki şer gözüken işlerden hayır çıkabileceğini ortaya koyan bir yaklaşım olarak İslâm’ın musibetler karşısında takınılması gereken tavrı göstermesi bakımından önemlidir.

Bu bağlamda
netice olarak
İslâm âleminin
saadeti
müstakbelesi
güçlü bir devlet
anlayışından
ziyade Kur'ânî
çerçevede
oluşmuş evrensel
değerlerin hakim
olduğu güçlü
toplumlara işaret
etmektedir.

manlı düşünürlerinin de tartıştığı bir konudur. Osmanlı devleti son safha mıdır, yerine İslâm'ın bayraktarlığını yapacak yeni ve güçlü bir devlet kurulacak mı? Güçlü bir İslâm devleti beklentisi siyaset İslâm anlayışının İslâm toplumlarını içine çektiği kaotik bir durumdur. Reel politikalar ve gelişmeler açısından, İslâm âleminin saadeti, değerler alanında Kur'ânî hakikatlerin hakim olmasıyla birlikte oluşacak durumlar olarak düşünülebilir. Özlenilen güçlü bir İslâm birliği olgusu da öncelikle insanî, kalbi, şuuri bir birlikteliğe işaret etmektedir. Bediüzzaman'ın ifadelerinde kendini gösteren bu durum, İslâm toplumlarını saadete kavuşturacak Kur'ânî değerlere işaret etmektedir. Bunları, Batı ya da Doğu dediğimiz kayıtlarla sınırlı olmayan, oradaki fertlerin tamamının içine alan Kur'ân'dan beslenen evrensel değerler olarak anlamak mümkündür. Kur'ân'da kendini gösteren bu değerler evrensel değerleri ifade etmekte, devletin de bu anlayışlara tabi olduğu bir geleceğin izlerini sunmaktadır. Bu bağlamda netice olarak İslâm âleminin saadeti müstakbelesi güçlü bir devlet anlayışından ziyade Kur'ânî çerçevede oluşmuş evrensel değerlerin hakim olduğu güçlü toplumlara işaret etmektedir.

Başta gelen musibetin 'uhuvvet-i İslâmiyenin inkişaf ve ihtizazını harikulade tasil etmesi' cümlesindeki gelecek tasavvuru İslâm kardeşliğinin şekil ve yöntemiyle ilgilidir. Uhuvvet-i İslâmiyenin ihtizazı, değerler açısından bağlılığı ve birlikteliği ifade etmektedir. Metnin tamamına ait bir okumayla bu değerler, emeğine sahip olmak ve faziletli bir hayat sürmek olarak düşünülmelidir.

İslâm toplumlarının ve insanlığın geleceği için değerler etrafında birleşmiş insan topluluğu öne çıkmalı ve değerler vurgusu yapılmalıdır. Birlikte-liği oluşturacak yapılar, bu değerler etrafında oluşacaktır.

Bir medeniyet inşası olarak Rüyada Bir Hitabe

Rüyada Bir Hitabe aynı zamanda açıkça bir medeniyet önerisidir. İnsanlığı huzursuzluğa sevk eden kapitalizm ve sosyalizm eleştirisi açıkça kendini göstermektedir. Eleştirilen bu sistemlerle Kur'ânî yaklaşım öncelenmektedir. Ancak ehven-i şer ölçüleri eşliğinde bugün de karşılaştığımız bir yanılgıdan da söz etmek mümkündür. Bugün sosyalizm karşısında kapitalizmi öne çıkarıyor olmamız bir yanılgıyı da ortaya koymaktadır. Said Nursî'nin Lemaat adlı eserinde de bu durumu izah eden örneklerle rastlanır. Bu eserinde Said Nursî sosyalizm ve kapitalizm karşılaştırması yapar. Yine Rumuz adlı eserinde bir benzetmeyle insanlığın geleceğini tehlikeye atan bu ideolojilerden biri ayı ise bir diğeri hınzırdır. Biri necis ise diğeri encestir. Burada getirilen ciddi bir eleştiri ile kapitalizm hınzıra, sosyalizm ayıya benzetilmektedir. Mazlumların cereyanı olarak nitelenen sosyalizmin temsil ettiği ayının hınzırı (kapitalizmi) boğmaya hazırlandığı bir zamanda ayıyı dürterek onu da kendimize düşman ettik özeleştirisi dikkate değerdir.⁶

"Devletler, milletler muharebesi, tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor. Zira, beşer esir olmak istemediği gibi, ecir olmak da istemez. Galip olsaydık, hasmımız ve düşmanımız elindeki cereyan-ı müstebidaneye belki daha

şedidane kapılacak idik. Halbuki, o cereyan hem zalimane, hem tabiat-ı âlem-i İslâma münafi, hem ehl-i imanın ekseriyet-i mutlakasının menfaatine mübâyin, hem ömrü kısa, parçalanmaya namzettir. Eğer ona yapışsa idik, âlem-i İslâmî fitratına, tabiatına muhalif bir yola sürükleyecek idik."

Tabloya iktisadî açıdan bakıldığında fertlerin kendi malikiyet ve serbestiyetinin öne çıktığı bir döneme işaret edilmektedir. Çalışanların yüzde doksanın maaşa bağlı olduğu bir sistem bağımlılığı ifade eder; oysa malikiyet herkesin kendi üretimine sahip olmasıdır. Batı ülkelerinde gelişen sanayileşme ve ekonomik gelişme ile sözde bir malikiyet ortaya çıkmıştır; şöyle ki bu durumda toplumun eskiden yüzde yetmişi serbest iken yeni sistem yüzde doksanı bağımlı hale gelmiştir. Bu kapitalizmin bir özelliğidir.

Genel bir bakış açısı ile bugün her alanda yaşanan sıkıntılar İslâmî modelleri gündeme getirmektedir. Doğru İslâmiyet'in yaşanması kapitalist değerlerin toplumdan elini çekmesini hızlandıracak ve İslâmî değerlerle dizayn edilmiş bir modelin kurulmasına katkı sağlayacaktır. Rüyada Bir Hitabe ile bu yolda tavzif edilen Risale-i Nur, bu noktada yol gösterici bir özelliğe sahiptir.

Rüyada Bir Hitabe'nin en dikkat çekici ve tahlile muhtaç ifadelerinden biri "Devletler, milletler muharebesi, tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor. Zira, beşer esir olmak istemediği gibi, ecir olmak da istemez"dir. Devletler, milletler muharebesi, dünyada yaşanmış savaşlara işaret etmekte, kanlı ve sıkıntılı bir geçmiş gözler önüne sermektedir. Bu savaşın tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevzi etmesi, toplumsal tabakaları ifade etmekte ve bazı sosyolojik yaklaşım ve değerlendirmeleri içermektedir.

Ayrıca 'esirlik, ecirlik' kavramlarının yer aldığı cümlelerin doğru anlaşılabilmesi için Bediüzzaman'ın eserlerinde bahsettiği ve "beşerin edvar-ı hamsesi var" diyerek tarif ettiği beşerî yaşama devirlerinin bilinmesini de gerektirmektedir. Malikiyet ve serbestiyet devri, Bediüzzaman Said Nursî'nin beşerî yaşama devirleri içinde saydığı devirlerin beşincisidir. Vahşet ve bedeviyet, memlukiyet, esirlik ve ecirlik devirlerinden sonra malikiyet ve serbestiyet devri gelmektedir. Burada malikiyet malik olma, kendi ürettiğine sahip olmayı karşılarken 'serbestiyet' mülkiyetin esiri olmamaktır. Bu serbestiyet, bilhassa aydınlanma sonrası ortaya çıkan, nefsin esiri olmayı da içinde barındıran, her istediğini istediği şekilde yapabilmek anlamına gelen ve kapital anlayışların önerdiği bir serbestiyetten ziyade; mülkiyetin esiri olmayan, Yaratıcı ile ilişkisini koparmayan ve zedelemeyen bir serbestlik anlayışını ifade eder. Dolayısı ile tabakat-ı beşer muharebesi belli değerlere ya da aynı menfaate sahip grupların arasında var olan çatışmayı ifade etmektedir.

Bir başka yönüyle malikiyet ve serbestiyet rejimden çok hissedilen duyguları da ifade eder. Bu tahlilde olayın özünü 'iman' oluşturur. İnsan kendini Cenab-ı Hakkın kulu olarak kabullenmezse, hakikatte hür olamaz. Bu bağlamda esirlik çok daha şiddetlidir. Cenab-ı Hakkın bize tanıdığı hürriyeti hissetmek ve anlamak önemlidir; zira buradan geliştirdiğimiz bir iktisat teorisi ve medeniyet algısı insanlığın kurtuluş vesilesi olacaktır.

Bediüzzaman'ın bu husustaki sosyolojik yaklaşımını farklı şekillerde değerlendirmek mümkündür. Bunu bugün gelişen olaylar ışığında da ele

Doğru
İslâmiyet'in
yaşanması
kapitalist
değerlerin
toplumdan
elini çekmesini
hızlandıracak ve
İslâmî değerlerle
dizayn edilmiş
bir modelin
kurulmasına katkı
sağlayacaktır.

*Kapitalist
uygulamalar
insanlığın bir
kısımına geçici
saadet ve refah
sunarken
çoğunluğu
mutsuz ve fakir
etmektedir. Sosyal
tabakaların
arasını açan bu
uygulamalar
karşısında
Bediüzzaman
çareyi zekatın
farziyeti ve
faizin haramlığı
hükümlerinde
bulur.*

alabiliriz. Ülkelerden bağımsız şekilde dünya üzerinde yaşanan adaletsizlik ve zulümler adalet ve hürriyet talep eden tabakalar oluşturdu. Bugün dünyada çeşitli değerler etrafında toplanan farklı grup ve tabakalardan söz etmek mümkündür. Çeşitli sivil toplum kuruluşları, farklı gruplar, yeşiller, çevreciler... gibi bir değer etrafında birleşen tabakalar günümüz dünyasının gerçekleridir.

Bu sosyal tabakalar, genel bir yaklaşımla, hareket noktası evrensel insanî değerlerin yanında olanlar ve olmayanların mücadelesini ifade etmektedir. Genel bir sınıflandırma ile birinci grup; hürriyet, adalet, ahlâklı yaşama, fazilet, insanî erdemler, hakkın kuvvete tercih edilmesi gibi değerler etrafında birleşenler grubunu oluşturmakta, tavrını hayırdan iyiden yana kullananları ifade etmektedir. İkinci gruplar bunların tam zıddı değerler etrafında birleşenleri ifade etmektedir. Burada etrafı çitlerle çevrilmiş sınırlardan söz etmek mümkün değildir. Bediüzzaman'ın benzetmesiyle dünya küçük bir köy haline gelmiş, sınırlar kalkmış ve ortak paydalar etrafında bir birleşme söz konusu haline gelmiştir.

İkinci olarak beşer tabakaları; iktisadî bir yaklaşımla zengin ,fakir ve orta sınıfı, sosyolojik bir yaklaşımla da avam havas gibi, hürriyet taraftarları ve müstebid olanlar gibi farklı tabakaları ifade etmektedir.

Bediüzzaman Said Nursî'nin bu konuyu açıklayıcı bir yaklaşımı olarak 'ihtilalat-ı beşeriye'nin sebeplerini iki kelimeye indirgemesi dikkat çekicidir. Bunlardan biri "Ben tok olduktan sonra başkası açlıktan ölse banane" diğeri de "sen çalış ben yiyeyim" anlayışıdır. Bu tam bir kapitalist uygulamayı ifade eder. Kapitalist uygulamalar insanlığın bir kısmına geçici saadet ve refah sunarken çoğunluğu mutsuz ve fakir etmektedir. Sosyal tabakaların arasını açan bu uygulamalar karşısında Bediüzzaman çareyi zekatın farziyeti ve faizin haramlığı hükümlerinde bulur. Bu, hem iktisadî dengenin kurulması hem de evrensel değerler açısından da değerlidir. Bu vurgu, tabakalar arasındaki makasın daralmasına ve toplumsal barışa hizmet eder.

"Beşer esir olmak istemediği gibi, ecir olmak da istemez" cümlesinde, Bediüzzaman'ın ısrarla vurguladığı 'beşer' kavramı; adaletsiz yaşamayı reddeden, dünyevî yaşam tarzına müdahalede âdil olmayan yaklaşımlara karşı çıkan, temel haklar ve özgürlükler açısından mülkiyet haklarına karşı yapılan saldırılara karşı koyan, bu anlamda da ecirliğe karşı olan ve bunu değiştirmek için mücadele eden insanî bir olguyu ifade etmektedir. Bu sahip olunan değerlerin güçlü fertlerle korunacağı düşüncesini de beraberinde getirmektedir.

Meclis tarafından Said Nursî'ye yöneltilen "galibiyette ne olurdu?" sorusu mağlubiyetin hikmet özelliklerini irdeleyen İslâmî yaklaşımı sergilemektedir. Tarihi akışı içerisinde düşünüldüğünde, galip olsa idik, son dönem batılılaşma sevdamızın özünü oluşturan batı medeniyeti düşkünlüğü ile Osmanlı topraklarında görülen yaşayış tarzını ve anlayışını medeniyet adı altında yaygınlaştıracak ve diğer İslâm toplumlarına da bu anlayışı bulaştıracaktık. Osmanlının Batılılaşma sürecine de işaret eden bu durum, Tanzimat kafasının getirdiği bir sonuçtur. Galibiyetle kapılacağımız 'şedidane' duruma düşse idik; bu cereyanın negatif faktörlerinin esiri olacaktık. Pozitivist değerlerle beslenen bu cereyan Said Nursî'nin ifadeleriyle zalimane,

İslâm âleminin tabiatına aykırı ve ehl-i imanın mutlak çoğunluğuna terstir. Oysa insanlık açısından mutlak çoğunluk merhamet ve şefkat beklemektedir. Kapitalizmde ise bu yoktur. Ayrıca bu, insan fitratına ters olduğu için de ömrü de kısıdır ve parçalanmaya namzettir. Birinci Cihan Savaşındaki mağlubiyet, âlem-i İslâmı fitratına ters bir yola sürüklememizi kader cihetiyle engellemiştir.

Bu durum, medeniyet adı altında ortaya çıkan müstebid tavrı da ifade eder. İnsanların fitratının tersine işleyen bir cereyan karşısında mağlup olduk. İnsan fitratına uygun olmayan materyalist felsefeye yaslanan batı medeniyeti karşısındaki mağlubiyetle bu medeniyet esaslarının diğer İslâm coğrafyasına da yayılması önlenmiş oldu. Böylece dünyevilik adına, kapitalizm ve diğer pozitivist değerler İslâm âlemine yayılmayarak sınırlı bir sahada etkili oldu.

Burada sorulması gereken sorulardan biri, yıkılan Osmanlı devletinin yerine Cumhuriyeti kuran iradenin materyalist değerlerin savunucusu ve uygulayıcısı olmasıyla ilgilidir. Burada hikmet cihetiyle söylenecek olan, hilafeti ve İslâm'ı temsil rolünü kendi eliyle reddeden Cumhuriyet iradesinin Batı medeniyetinin esaslarını uygulamada sınırlı kalabildiği noktasındadır.

İki Medeniyet

Rüyada Bir Hitabe bir medeniyet eleştirisi ve tasavvuru ortaya koyması nedeniyle tüm insanlığı kuşatan bir özelliğe sahiptir. Tanzimat'ın temel fikirlerinden biri olan medeniyetçilik fikri 19. Yüzyıl düşünürleri arasında tartışılan bir konudur. Bediüzzaman bir medeniyet eleştirisi getirmeden önce ilkesel olarak medeniyet karşısındaki tavrını ortaya koyar. Haşiye'de⁷ dile getirdiği gibi Bediüzzaman'ın medeniyet anlayışı insanlığın hayrına, yararına olan medeniyetin kabulünden yanadır. Bediüzzaman Kur'ân'ın da işaretiyle, seyyiat ve sefahetleri mehasin zanneden, insanı ve toplumun fitratına uymayan değerleri vaz eden bir medeniyet anlayışını reddetmektedir.

Düşünce tarihimizde medeniyet kavramı, farklı tanımlamalarla karşımıza çıkmaktadır. 'Medenî' olanı teknolojiyen yararlanmak gibi yönleriyle ele alan düşünürler olduğu gibi onu kültür ile birlikte değerlendirenler de vardır. Bediüzzaman'ın medeniyet anlayışı ise bir aşamayı ifade etmektedir. Buna göre medeniyet insaniyet mertebesine ulaşmaktır. Bu medeniyet hissediş ve insaniyet mertebesidir. O Şeriatın reddettiği medeniyetin esaslarını şöyle açıklar:

"Neden Şeriat şu medeniyeti reddeder?"

Dedim:

"Çünkü, beş menfi esas üzerine teessüs etmiştir. Nokta-i istinadı kuvvettir; o ise, şe'ni, tecavüzdür. Hedef-i kastı, menfaattır; o ise, şe'ni, tezahümdür: Hayatta düsturu, cidaldır; o ise, şe'ni, tenazu'dur. Kitleler mabeynindeki rabitası, aheri yutmakla beslenen unsuriyet ve menfi milliyettir; o ise, şe'ni, böyle müthiş tesadümdür. Cazibedar hizmeti, heva ve hevesi teşci ve arzularını tatmin ve meta-

*Bediüzzaman
Kur'ân'ın da
işaretiyle, seyyiat
ve sefahetleri
mehasin
zanneden, insanı
ve toplumun
fitratına uymayan
değerleri vaz eden
bir medeniyet
anlayışını
reddetmektedir.*

7. Bizim muradımız, medeniyetin mehasini ve beşere menfaati bulunan iyiliklerdir. Yoksa, medeniyetin günahları, seyyiatları değil ki; ahmaklar, o seyyiatları, o sefahetleri mehasin zannedip, taklit edip, malumuzu harap ettiler. Medeniyetin günahları, iyiliklerine galebe edip, seyyiatı hasenatına racih gelmekle, beşer, iki harb-i umûmi ile iki dehşetli tokat yiyip, o günahkar medeniyeti zir ü zeber edip, öyle bir kustu ki, yeryüzünü kanla bulaştırdı. İnşaaallah istikbaldeki İslâmiyetin kuvveti ile, medeniyetin mehasini galebe edecek, zemin yüzünü pisliklerden temizleyecek, sulh-u umûmiyi de temin edecek.

Bediüzzaman,
istikbaldeki
İslâmiyet'in
kuvvetiyle hakiki
medeniyet tesis
edildiği, Kur'an
hakikatlerinin
hakim olduğu
zaman dünya
barışının da
tesis edileceğini
öngörmektedir.

libini teshildir; o heva ise, şe'ni, insaniyeti derece-i melekiyeden derece-i kelbiyete indirmektir, insanın mesh-i manevisine sebep olmaktır. Bu medenilerden çoğu, eğer içi dışına çevrilse, kurt, ayı, yılan, hınzır, maymun postu görülecek gibi hayale gelir. "İşte onun için, bu medeniyet-i hazıra, beşerin yüzde seksenini meşakkate, şekavete atmış, onunu mümevveh (hayalî) saadete çıkarmış, diğer onu da beyne beyne (ikisi ortası) bırakmış. Saadet odur ki, külle, ya eksere saadet ola. Bu ise, ekall-i kalilindir ki; nev-i beşere rahmet olan Kur'an, ancak umûmun, laakal ekseriyetin saadetini tazammun eden bir medeniyeti kabul eder."

Habis olan hazır medeniyet; yani Batı medeniyeti; cemaate, nev'e verdiği servet haşmete bedel, ferdi, şahsı ahlâksız ve fakir etmiştir. Bu Bediüzzaman'ın reddettiği habis medeniyetin karakteridir. Biz "namzed-i istikbaliz" diyen Bediüzzaman, istikbaldeki İslâmiyet'in kuvvetiyle hakiki medeniyet tesis edildiği, Kur'an hakikatlerinin hakim olduğu zaman dünya barışının da tesis edileceğini öngörmektedir. Bu özellikleriyle Kur'an medeniyeti dünya barışını da sağlayacak özellikleri içinde barındırmaktadır.

Rüyada Bir Hitabe iki medeniyetin kıyaslamasına sahne olur. Bunlar 'hazır medeniyet' diye tanımlanan Batı medeniyeti ile 'Şeriat'ın emrettiği medeniyet' olarak ifade edilen Kur'an medeniyetidir. Bediüzzaman'ın medeniyet kıyaslaması salt bir karşılaştırmadan ziyade İslâm toplumlarıyla beraber insanlığın geleceğini belirleyecek yol haritasını ortaya koyma çabasını gösterir. Bu kıyaslamada şeriatın reddettiği medeniyet olarak ikinci Avrupa medeniyetinin temel özellikleri ve dayanakları tesbit edilmekte, bu medeniyetin karşısına insanlığın tamamına saadet vadeden Kur'an medeniyeti konulmaktadır.

Batı'daki kapitalist anlayış, ikinci Avrupa'nın ortaya koyduğu medeniyetin dayandığı esasları ifade etmektedir. İlk olarak bu medeniyetin dayanak noktası kuvvettir; onun gereği, şe'ni, realitesi, tecavüzdür. Bu anlayış coğrafi sınırlarla çevrili olmayan bir felsefeyi ifade etmektedir. Kuvvet ve tecavüze yaslanan her anlayış bu habis medeniyetin bir parçasıdır.

Habis medeniyetin reddedilen yönlerinden biri de onun mesh-i manevî olarak ifade edilen manasını dönüştürme, gerçeğine dönüştürme yönüdür. Bu medeniyetin ağına takılanlar ahlâk, fazilet gibi değerlerini de dönüştürürler.⁸

Batı medeniyetini diğer bir özelliği menfaate dayanmasıdır. Çıkara dayalı olmak, bencillik ve egoizm bu medeniyetin esaslarından.

Medeniyeti salt teknolojik gelişmeler ışığında değerlendirmek insanî hedefler açısından bazı çelişkileri de içinde taşımaktadır. Bugün insanlık teknolojik açıdan çok gelişmiş olmasına rağmen insanî açıdan bir gerile-

8. Batı medeniyeti "insaniyeti derece-i melekiyeden derece-i kelbiyete indirmektir, insanın mesh-i manevisine sebep olmaktır. Bu medenilerden çoğu, eğer içi dışına çevrilse, kurt, ayı, yılan, hınzır, maymun postu görülecek gibi hayale gelir." İfadesinde kendini bulan bir dönüştürücü özelliğe sahiptir. İnsani potansiyelin farklılığıyla ilgili bu duruma Katip Çelebi şöyle dikkat çeker: Katip Çelebi'ye göre "İnsan bir âlemdir. Güneşin ışığı, ayın nuru, gecenin karanlığı, havanın inceliği, suyun berraklığı, dağların yoğunluğu, aslanın cesareti, eşeğin sabrı, domuzun hırsı, karganın ihtiyatı, tilkinin kurnazlığı ve daha bunun gibi ne varsa, insanda mevcuttur. İnsan ruh ve bedenden meydana gelmiş bir bütündür, kendisine akıl ve dil verilmiştir. Dış yüzü duyularla süslenmiştir, içi de takva ile... İnsan himmetini kullandığı yöne göre melek de olabilir hayvan da. İnsanlık, insana mahsus olan zati faziletlerin bütünüdür. İnsanlık kelimesinin taşıdığı mana ahlâk ile güzel hareketlerden ibarettir." Bediüzzaman da bu hususa, insanın ala-yı illiyyin esfel-i safilin gelgiderine, dikkat çekerek insani potansiyelimizin ortaya çıkarılmasının önemine değinir ve medeniyet kurgusunu bu potansiyel üzerinden kurar. İnsan kendisine verilen yetenekleri ve sınır konulmayan duyguları (kuvve-i şe'viye, kuvve-i gadabiye ve kuvve-i akliye) bu medeniyet kurgusu içinde önemli bir yere sahiptir.

meyle karşı karşıyadır. Teknolojik gelişim beraberinde insanî gelişimi getirmemektedir. Bediüzzaman buradaki doğru orantıyı fitrî şeriat kavramıyla kurmaktadır. Müslüman toplumların dahi Batı medeniyetinin menfî esaslarına teslim olmasının önüne fitrî şeriatın temsil ettiği değerlere sahip çıkmakla geçilebileceğini söylemektedir. Bu insani erdemlerin yerleşmesiyle ilgili bir durumdur.

Bu bağlamda, Batı ya da Kur'ân medeniyetini sınırlara hapsedmek içinden çıkamayacağımız çelişkileri de beraberinde getirir. Mesela kuvvet hak karşılaşması her coğrafyada yaşanabilecek bir mücadelenin adı olabilir. Bu karşılaşmada insanın tercihleri önem kazanmakta, insan kendi iradesiyle hangi medeniyetin taraftarı olduğuna kendisi karar verebilmektedir. Burada Bediüzzaman'ın için dışa çevrilmesi örneği insanın mahiyeti ile ilgili olup insani potansiyele işaret eder. Bu potansiyel habis, mimsiz batı medeniyetinin bir mümessili olabilme özelliğine de Kur'ân medeniyetin faziletli bir varlığı olma özelliğine de sahiptir.

Batı medeniyetinin diğer bir özelliği de kitleler arasındaki bağı başkasını yutmakla beslenen ırkçılık üzerinden kurmuş olmasıdır. Bu özellik müt-hiş bir tesadümü doğurmakta insanları, toplumları ve milletleri birbiriyle çarpıştırmaktadır. Buradaki unsuriyet kavramı bir cemaatin, bir gurubun unsuru olmak anlamını da içeren asabiyeti ifade etmektedir.

Batı medeniyetinin bir diğer özelliği de heva ve hevesi teşci etmesi, cesaretlendirmesi ve yaygınlaştırmasıdır. Bu medeniyet heva ve hevese dair arzu ve metalara ulaşmayı, onları elde etmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu durum insanı melek derecesinden menfaati için yalakalık yapan bir hayvan olan köpek derecesine indirmektedir.

Bu da insan potansiyelini ifade eden bir durumdur. İnsanın kuvvelerine had konulmamıştır. İnsan Kur'ân'ın arzuladığı potansiyelini bu duygularını doğru kullanmakla ortaya koyacaktır.

Bugün Batı medeniyetine ait esasların İslâm toplumlarında da hakim olması yüzleşmemiz gereken bir husustur. Kuvvetin bizim önümüzü açacağı algısından kurtulmak gerekir. Hakkın ve değerlerin hakim olduğu bir yapı herkesin huzuru için gereklidir.

Kur'ân medeniyeti

"Nev-i beşere rahmet olan Kur'an, ancak umûmun, laakal ekseriyetin saade-tini tazammun eden bir medeniyeti kabul eder."

İnsanlığa huzursuzluğu getiren habis medeniyet karşısında Kur'ân medeniyetinin en temel hassalarından biri çoğunluğun mutluluğunu sağlayacak esasları kabul etmesidir. Kapitalist düzen insanlığın çoğunun mutluluğunu çalmıştır. Bugünkü istatistikler dünya nüfusunun yüzde yirmisinin dünya kaynaklarının yüzde seksenine sahip olduğu ve tükettiği yönündedir. Dünyanın yüzde sekseni de kalan yüzde yirmi kaynağı paylaşmaya çalışmaktadır. FORBES'in incelemesine göre 2013 yılında milyarder sayısı 1426 kişi, bunların toplam serveti 5.4 trilyon dolardır. Bu, bütün insanlığa huzuru vadeden Kur'ân'ın yaklaşımına ve adaletine uygun değildir.

Burada yeni bir kavram olarak "küresel Asr-ı Saadet"ten söz edilebilir. Medine medeniyetinin insanlığa mal olması ile insanlık selamete kavuşa-

*İnsanlığa
huzursuzluğu
getiren habis
medeniyet
karşısında Kur'ân
medeniyetinin
en temel
hassalarından
biri çoğunluğun
mutluluğunu
sağlayacak
esasları kabul
etmesidir.*

Bediüzzaman
kapitalist
medeniyet
anlayışının bir
esaret olarak
yorumlamaktadır.
Yukarıdaki
ifadeler bu
esareti gözler
önüne serer. Bu
esaretin temel
nedenlerinden biri
"havaic-i gayri
zaruriye"nin
bu medeniyetin
baskısıyla
zaruri hükmüne
geçmesidir.

bilir. Asr-ı Saadette uygulanarak insanlığı saadete çıkardığı görülen Kur'an medeniyetinin bugünkü dünyada insanlığın tamamına nizam veren bir medeniyet olarak ortaya konulması ile insanlık mutlu olabilir. Coğrafya-ulus gibi değerlerden ziyade, hak-adalet-fazilet-hüda gibi değerler etrafında birleşen insanlarla bu medeniyet kurulacaktır.

Medeniyet etimolojik olarak medineden gelir. Medine şehirliliği ifade eder ve 'küresel asr-ı saadet' için medinelilik ile sivilliği yakınlaştırmak gerekir. Sivillik hiçbir şekilde paranın, gücün esiri olarak kendini görmemeyi gerektirmektedir. Bugün bilhassa Batı'da gelişen sivil toplum kuruluşları Non Governmental Organisation (NGO) iktidar ya da hükümet bağlantısız organizasyon olarak tanımlanmakta, güçle iktidar olmaktan ziyade insanî değerlere yaslanmaktadır. Bu durum Kur'an medeniyetinin özellikleriyle örtüşen bir haldir.

"Hem, serbest hevanın tahakkümüyle, havaic-i gayr-i zarûriye havaic-i zarûriye hükmüne geçmişlerdir. Bedeviyette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç ve fakir etmiştir. Sa'y, masrafa kafi gelmediğinden, hileye, harama sevk etmekle, ahlâkın esasını şu noktadan ifsad etmiştir. Cemaate, nev'e verdiği servet, haşmete bedel; ferdi, şahsı, fakir, ahlâksız etmiştir."

Bediüzzaman kapitalist medeniyet anlayışının bir esaret olarak yorumlamaktadır. Yukarıdaki ifadeler bu esareti gözler önüne serer. Bu esaretin temel nedenlerinden biri "havaic-i gayri zaruriye"nin bu medeniyetin baskısıyla zaruri hükmüne geçmesidir. Bu, farklı bir esaret şeklidir. Bugün görüldüğü üzere, hürriyetler etrafında yaygınlaşan bir esareten ziyade tüketime dair bağımlılıklardan söz edilmekte, bir nevi kapital kölelik uygulanmaktadır. Bedeviyette insan üç dört şeye muhtaç iken bu medeniyetin beşeri yüz şeye fakir ve muhtaç etmesi bu kapital köleliğinin işaretidir.

Bu zamanda israfata medar olan para bahsi, yine kapitalist düzenin genel karakteri ile alakalıdır. Bu anlayış cemaate verdiği servete bedel ferdi fakir kılmıştır. Bu aldatıcı, görünürde bir zenginliktir. Her şey zenginleşmiştir; ama onu alması gereken fert fakirleşmiştir. İnsanlar görenek belasıyla, popüler yaşam tarzının dayatmasıyla zaruri olmayan tüketim maddelerini elde etmek için ahlâksız yollara sapabilmektedir.

Burada dikkat çekilmesi gereken hususlardan biri 'cemaat' tanımlamasıdır. Kapitalist sistemde cemaat denilen olgu parayı elinde tutan belli sermaye gruplarıdır. Bu zengin ailelere ve onların tekeline işaret eder. Bu gruplar zenginleşirken fert fakirleşmeye devam etmektedir. Bu adaletsiz ve ahlâksız bir durumdur. Buna tepki olarak çıkan komünizm de bunun tam tersi bir yolla devleti zenginleştirirken ferdi fakirleştirmiştir. İnsanlık orta yolu aramaktadır.

Bediüzzaman Said Nursî, insanlığın saadetini bu esaret halkalarından kurtulmaya bağlar. Bu halkalar Kur'an'ın emrettiği medeniyet anlayışının ve Kur'anî değerlerin insanlık âleminde yaygınlaşmasıyla mümkün olacaktır.

"Kurun-ı ulanın mecmu vahşetini bu medeniyet bir defada kustı" ifadesi hazır medeniyetin yürekleri dağlayan yargılamasını içerir. Dünya savaşları

ile milyonlarca insan hayatını kaybetmiş, insanlık kana bulanmıştır. Hegel, Jena Savaşı'nı gördüğünde 'tarih bitti' demişti. Bu sözüyle Fransız ihtilali değerlerinin artık egemen olacağını kastediyordu. Fukiyama da tarihin sonu teziyle liberal demokrasinin zaferini ilan etmişti. Bediüzzaman'ın yaklaşımı ise insanlığı problemler yumağıyla başbaşa bırakan, çürümüş, bütün ilerlemeci medeniyet anlayışlarını yok etmektedir. Bediüzzaman bütün medeniyet tezlerini çürüterek yeni bir medeniyet anlayışını ortaya koymaktadır. Bugün bir çok düşünür hala Batı medeniyetinin Ortadoğu'da hakim kılınması ile dünya barışını sağlanacağını iddia etmektedir. Tarih boyunca Batılılar bu anlayışla gittikleri hiçbir yere mutluluk getirememiştir. Mesela Batılılar Trablus'u 'medeniyet götürüyoruz' diye işgal etmişlerdir. İzmir de aynı propagandalarla çiğnenmiş, yakın zamanda Irak da 'demokrasi götürüyoruz' denilerek işgal edilmiştir. Bu işgaller insanlığa ve bilhassa İslâm coğrafyasına kan ve gözyaşından başka bir şey getirmemiştir.

"Âlem-i İslâmın şu medeniyete karşı istinkafî ve soğuk davranması ve kabalde ıztırabı cay-ı dikkattir. Zira, istigna ve istiklaliyet hassasıyla mümtaz olan Şeriattaki İlâhî hidayet, Roma felsefesinin dehasıyla aşılınmaz, imtizaç etmez, bel' olunmaz, tabî olmaz. Bir asıldan tev'em (ikiz) olarak neş'et eden eski Roma ve Yunan iki dehaları, su ve yağ gibi, mürûr-u a'sar (asırlar) medeniyet ve Hıristiyanlığın temzicine çalıştığı halde, yine istiklallerini muhafaza, adeta tenasubla o iki ruh şimdi de başka şekillerde yaşıyorlar. Onlar tev'em ve esbab-ı temzic varken imtizaç olunmazsa, Şeriâtın rûhu olan nûr-u hidayet, o muzlim pis medeniyetin esası olan Roma dehasıyla hiçbir vakit mezc olunmaz, bel' olunmaz."

İslâm âleminin bu medeniyete soğuk davranmasının tahlil gerektiren yönleri vardır. Beş menfi esas üzerine dayanan Batı medeniyeti Roma ve Yunan felsefesine dayanmaktadır. Roma kuvvet, çatışma, güç gibi olguları temsil ederken Yunan sefahati temsil etmektedir. Bu iki kökten gelen medeniyet ile İslâm medeniyeti bağdaşamaz ve birleşemez.

Doğu ve Batı medeniyetlerini birleştirme düşüncesi Tanzimat aydınları tarafından da tartışılan bir husustur. Mesela Şinasi 'Batı'nın bîkr-i fikri ile doğunun akl-ı piranesini birleştirmekten' söz eder. Cumhuriyet dönemi düşünürlerinden Peyami Safa ise Batı medeniyetinin Roma hukuku, Hristiyanlık ve Yunan felsefesi üzerine kurulduğundan bu birleşmeyi pek mümkün görmemektedir. "Doğu doğudur, Batı da Batı; bu ikisi asla birleşemezler" diyen Kipling gibi Batılı düşünürler de benzer mülâhazalarla bir birleşmeyi mümkün görmezler.

Roma ve Yunan felsefesinin köklerine bakıldığında bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Roma Devleti ve Roma uygarlığı 8. Yüzyıldan itibaren varlığını hissettirmiştir. Roma kutsal yapısını her yerde hissettirmekte, gittiği yerlerde kutsallığını ve ihtişamını ilan ederek göstermekte ve tahakkümünü her alanda hissettirmektedir.

Yunan, daha çok ilaheler üzerinden gelişen bir dünyayı temsil etmektedir. Tanrıçalar ayağıyla geliştirildiği için sefahat de oradan doğmakta ve gelişmektedir. 4. Yüzyılda imparatorlar Hristiyanlığı resmî bir din olarak kabul edince Roma kutsallaşmış ve Hristiyanlığın ruhu ile Roma'nın maddî yönü birlikte yükselmiştir. Kutsallık ve sefahat bir arada bulunamayacak iki

Roma kuvvet, çatışma, güç gibi olguları temsil ederken Yunan sefahati temsil etmektedir. Bu iki kökten gelen medeniyet ile İslâm medeniyeti bağdaşamaz ve birleşemez.

Said Nursî
böylece Batı
medeniyetini
kabuğu kırılmaya
hazır bir tohum
çekirdeği olarak
nitelemekte,
bu çatlamayla
ortaya çıkacak iyi
şeylerin Kur'ân
medeniyetinin de
doğumuna zemin
hazırlayacağını
ifade etmektedir.

olgudur. Roma ve Yunan dehası bile imtizaç edememişken İslâm'ın bununla imtizaç etmesi gerçekleşmesi zor bir beklentiyi ifade etmektedir.

Lemaat'ta dile getirildiği şekilde Yunan hayalalud, Roma maddeperesttir.⁹ Bediüzzaman'ın tahlili tarihi gelişim içerisinde bugüne kadar uzanır. İki ruh bugün için âdetâ cesetlerini değiştirmiştir. Roma Alman, Yunan da Fransız cesedine bürünmüştür. Bugünkü Almanya Roma'yı, Fransa eski Yunan'ı temsil etmektedir. Alman idealizmi ile Fransız devletçiliği bir nevi tenasüh sayılabilecek bu durumu açıklamaktadır.

Yine Lemaat'taki ifadelerle, akli temsil eden Batı medeniyeti ile hüdayı temsil eden Kur'ân medeniyetinin beslendiği kaynaklar ayrıdır. Said Nursî'nin ifadeleri ile "O deha ile bu hüdanın menşeleri ayrıdır. Hüda semadan indi, deha zeminden çıktı."

Bediüzzaman Said Nursî'nin İslâm ahkâmının Roma ile aşılanamayaçağını söylemesi selefim dediği Tanzimat'ın önemli şahsiyetlerinden Namık Kemal ve Ziya Paşa'da da vardır. Osmanlının ilk muhalif entelektüel hareket ile Said Nursî arasında böylesine bir bağın olması bu tartışmaları daha ilginç hale getirmektedir.

"Şeriat-ı Ahmediyenin (a.s.m.) tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet ise ki; medeniyet-i hazıranın inkişaidan inkişaf edecektir. Onun menfi esasları yerine, müsbet esaslar vaz' eder"

Rüya'da Bir Hitabe'deki dikkate değer yaklaşımlardan biri, Said Nursî'nin sert eleştiriler getirdiği Batı medeniyetini tamamen reddederek onu yokluğa mahkum etmemesidir. Bediüzzaman'ın temel hizmet anlayışını da uygun olarak yıkıp yeniden yapma yerine tamir etme, ihya etme özelliği burada da kendini göstermektedir. Said Nursî Kur'ân medeniyetinin mevcut medeniyetin 'inkişaidan inkişaf' edeceğini ifade etmektedir. Buradaki inkişaf kelimesi çatlama, kırılma anlamlarına gelmekte, ıstılahi olarak da bir tohumun çatlaması, meyve verecek bir çekirdeğin yavaş yavaş çatlaması ve kırılması anlamını taşımaktadır. Said Nursî böylece Batı medeniyetini kabuğu kırılmaya hazır bir tohum çekirdeği olarak nitelemekte, bu çatlamayla ortaya çıkacak iyi şeylerin Kur'ân medeniyetinin de doğumuna zemin hazırlayacağını ifade etmektedir.

İbn-i Haldun'da da görüldüğü üzere, Kur'ân'ın tarih anlayışında düz bir çizgi yoktur. Medeniyetlerden canlı bir varlık gibi biri başlayıp bitmekte ve sonra bir diğeri başlamaktadır. İbn-i Haldun'da ölçek olarak devlet devamlılığı yüz yıl ile sınırlanmış ve ölümden doğuma kadar aşama aşama devletin hayatı tarif edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Batı medeniyeti için de aynı aşamalar söz konusu olmaktadır.

Dikkat çekilmesi gereken hususlardan biri Rüyada Bir Hitabe'nin yazıldığı yıllarda İslâm medeniyetinin Batı karşısında pratik olarak yenik olmasıdır. Bediüzzaman eserindeki şeriat-ı garra ifadesini "din bizi geri bıraktı" söylemlerinin olduğu bir dönemde ısrarla vurgulamaktadır. Bu ifade ile Kur'ân medeniyetine işaret etmekte, Asr-ı Saadet uygulamalarını örnek göstererek bu medeniyetin parlak şekilde gelecekte de hakim olacağını müjdelemektedir.

9. Şimdi buna dikkat et: Eski Roma, Yunan'ın iki dehâsı vardı; bir asıldan tev'emdi. Biri hayalâlüddü, biri maddeperestti. Su içinde yağ gibi imtizâc olamadı. Mürû-u zaman istedi, medeniyet çabaladı, Hristiyanlık da çalıştı. Temzicine muvaffak hiçbirisi de olmadı. Herbiri istiklâlini fîlcümle hufzeyledi. Fattâ el'an âdetâ o iki ruh, şimdi de cesedleri değişmiş. Alman, Fransız oldu.

Batı medeniyetinin inkişaa uğraması, Kur'ân medeniyetinin de inkişafının gerçekleşmesi Hutbe-i Şamiye'de de ifade edildiği gibi Batı'daki güçlü olan mânilerin¹⁰ kırılmasıyla mümkündür. Bu mânilerin kalkmasıyla bu medeniyet kabuklarından kurtulacak ve medeniyet-i hazıradan Kur'ân medeniyeti doğacaktır. Medeniyeti hazıra adeta her yere beton dökmüş ve her yeri kaplamıştır; bu sona erecektir. Bediüzzaman'ın Şeyh Bahid'e söylediği Avrupa medeniyeti içindeki İslâm devleti de böyle doğacaktır. Bunu tüzel kişilik olarak bir devlet şeklinde kurgulamak da bazı yanlıgıları içermektedir. Buradan kasıt, Kur'ân medeniyeti hakikatlerinin ve evrensel değerlerinin Avrupa'da da hakim olacağıdır.

Rüyada Bir Hitabe'nin yazıldığı yıllar medeniyet-i hazıranın kendini kabul ettirdiği yıllardır. Muhteşem bir İngiltere, Osmanlı aydınlarının hayranlık duyduğu bir Fransa ve diğer güçlü Avrupa devletleri... Bu güçlü devletlerin değerlerinin hakimiyeti söz konusudur. Bu değerlerin parçalanmasıyla Kur'ân medeniyeti doğacaktır. Mesela kuvvete dayanan, tecavüz ve zulümlerle ayakta kalan bu medeniyet insanlığın yaşadığı kötü tecrübelerle menfi değerlerinden vaz geçecek, kuvvet hakkı, zulümler adaleti vb. doğuracaktır. Bediüzzaman yıkılan imparatorluk şartlarında, ümitvar olarak, ölümler bile doğumun heyecanını yaşatmaya çalışmaktadır. Mondros mü-tarekesi şartlarında büyük müjdeler veriyor. Bu, Bediüzzaman'ın peygamber varisi olmasının bir hassasıdır. İstibdat dönemlerinde Bediüzzaman nasıl hürriyetçi ve insanî bir menfez açmışsa, böyle sıkıntılı dönemlerde de aynı menfezi açmakta, müjdelerle İslâm toaplımlarını harekete geçirmektedir.

Bediüzzaman
yıkılan
imparatorluk
şartlarında,
ümitvar olarak,
ölürken bile
doğumun
heyecanını
yaşatmaya
çalışmaktadır.

Kur'ân Medeniyetinin esasları

“İşte: Nokta-i istinad, kuvvete bedel haktır ki, şe'ni adalet ve tevazündür; hedef de menfaat yerine fazilettir ki, şe'ni muhabbet ve tecazübdür; cihetü'v-vahdet de unsuriyet-i milliyet yerine rabıta-i dinî, vatani, sınıfdır ki, şe'ni samimi uhuvvet ve müsalemeh ve haricin tecavüzüne karşı yalnız tedafüdür; hayatta, düstur-u cidal yerine düstur-u teavündür ki, şe'ni ittihad ve tesanüddür; heva yerine hüdadır ki, şe'ni insaniyeten terakki ve rûhen tekamüldür. Hevayı tahdit eder, nefsin hevesat-ı süfliyesinin teshiline bedel, rûhun hissiyat-ı ulviyesini tatmin eder.”

Batı medeniyetinin dayandığı beş menfi esas yerine Kur'ân medeniyeti beş müsbet esasa dayanmaktadır. Kur'ân medeniyetinin dayanak noktaları hak, adalet ve tevazündür. Bu coğrafyaları aşan bir ayrımdır. “Sadece Batılılar kuvveti esas alır, Müslümanlar hakka dayanır” diye bir genellemeden söz

10. Evet, hakaik-i İslâmiyetin mazi kıtasını tamamen istilâsına sekiz dehşetli mânialar mümanaet ettiler. Birinci, ikinci, üçüncü mâniler: Ecneblerin cehli ve o zamanda vahşetleri ve dinlerine taassuplarıdır. Bu üç mâni, mârifet ve medeniyetin mehasini ile kırıldı, dağılmaya başlıyor. Dördüncü ve beşinci mâniler: Papazların ve ruhanî reislerin riyasetleri ve tahakkümleri ve ecneblerin körü körüne onları taklit etmeleridir. Bu iki mâni dahi fikr-i hürriyet ve meyl-i taharri-i hakikat nev-i beşerde başlamasıyla, zeval bulmaya başlıyor.

Altıncı, yedinci mâniler: Bizdeki istibdat ve şeriatın muhalefetinden gelen sû-i ahlâkımız mümanaet ediyordular. Bir şahıstaki münferid istibdat kuvveti şimdi zeval bulması, cemaat ve komitenin dehşetli istibdatlarının otuz-kırk sene sonra zeval bulmasına işaret etmekle ve hamiyet-i İslâmiyenin şiddetli fevranı ile sû-i ahlâkın çirkin neticeleri görülmesiyle bu iki mâni de zeval buluyor ve bulmaya başlamış. İnşallah tam zeval bulacak. Sekizinci mâni: Fünun-u cedidenin bazı müspet mesâilî, hakaik-i İslâmiyenin zahiri mânâlarına muhalif ve muarız tevakküh edilmesiyle, zaman-ı mazideki istilâsına bir derece set çekmiş. Meselâ, küre-i arza emr-i İlâhi ile nezarete memur “Sevr” ve “Hûr” namlarında iki ruhanî melâikeyi dehşetli cismânî bir öküz, bir balık tevakküh edip, ehl-i fen ve felsefe hakikati bilmediklerinden, İslâmiyete muarız çıkmışlar.” (Hutbe-i Şamiye, s. 34)

Batı
medeniyetinin
dayandığı beş
menfi esas
yerine Kur'ân
medeniyeti beş
müsbet esasa
dayanmaktadır.
Kur'ân
medeniyetinin
dayanak noktaları
hak, adalet ve
tevazüdür.

etmek mümkün değildir. Kur'ânî prensipleri ifade eden değerleri uygulayış şeklimiz bizim hangi medeniyetin üyesi olduğumuzun da ipuçlarını verir, hayatımızdaki uygulamalar bunu belirler. Batı'da da hakkı esas alan değer ve uygulamalar var, bizde de var. Bunlar medeniyet değerlerinin ana felsefesini oluşturmaktadır.

Bediüzzaman'ın Müslüman İsevilerden, dinsiz Müslüman ismine layık olan kişilerden söz etmesi bu bağlamda değerlendirilmelidir. Hakkı hayatının merkezine alan insanlar Batı'da da vardır. Bu insanların temsil ettiği tasaffi etmiş bir Hristiyanlıkla Kur'ân medeniyeti Batı'da da gelişecektir.

Kur'ân medeniyetinin bir diğer esası fazilettir. Fazilet güzelliştir, arzu edilen, aranan bir değerdir ve muhabbet ve tecazübü beraberinde getirir. Bu fazilet, yalnız insana değil diğer varlıklara da sevgiyi beraberinde getirmekte, sevgi toplumunun temellerini atmaktadır. Tarihsel arayışlar içerisinde medine-i fazıla kavramı, içinde iyilik ve güzelliklerin hakim olduğu, hiçbir eksikliği ve çirkinliği içinde barındırmayan bir şehri ifade eder.

Kur'ân medeniyetinin ayırıcı özelliklerinden biri birleştiricilik vasfıdır. Bu medeniyetin birlik vasıtası unsuriyet değil; din, vatan ve sınıf birlikleridir. Buradaki sınıf STK'lar ve meslek birlikleri olarak düşünülebilir. Unsuriyet ve milliyet kendinden olana yan çıkar, kayırmacıdır ve adaleti gözetemez. Bediüzzaman Münazarat'ta "Milliyetimiz bir vücuttur, ruhu İslâmiyet'tir" derken İslâm'ın milliyet anlayışının İslâm milliyeti üst çatısı altında birleştirici bir özelliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Onun menfi ve müsbet milliyet fikri, milliyet meselesinin nasıl anlaşılması gerektiği noktasında önemli özelliklere sahiptir.¹¹

Menfi milliyet, asabiyeti, ırkçılığı, unsurculuğu içine alır. Menfi milliyette doku uyuşmazlığı söz konusudur. Anasır-ı İslâmiye dendiğinde çeşitli kabileler anlaşılır. Burada davranış şekilleri önem kazanmaktadır. Bir kimse ya da unsur; kendi tarikatını, kabilesini, milletini, sınıfını... ideolojik olarak öne çıkarırsa, onu kayırırsa, bir asabiyet oluştursa bu menfi milliyete işaret eden bir unsurdur. Milletin ihtiyacı dahilisinden ileri gelen müsbet milliyet ise dayanışmaya ve yardımlaşmaya sebep olur. İnsanların kendi milletini, kendi unsurunu benimsemesi yadırganacak bir durum değildir. Buradaki genel ölçülerden biri adalettir.

"Cihetü'i-vahdet de unsuriyet-i milliyet yerine rabıta-i dinî, vatani, sınıfidır ki, şe'ni samîmi uhuvvet ve müsalemet ve haricin tecavvüzüne karşı yalnız tedafü'dür" cümlesinde milleti ve devleti birleştirici özellikler sayılmaktadır. Bağlayıcı unsur din, vatan ve sınıftır. Burada unsuriyet ve milliyet menfi olarak ve ayırıcı kavramlar olarak ifade edilirken diğerleri birleştirici kavramlar olarak öne çıkarılmaktadır Buradaki kritik noktayı ise hak ve adalet oluşturmaktadır.

1919 şartlarında 'unsur' kelimesi Osmanlı'dan ayrılanlar için kullanılmaktadır. O dönemden bu döneme geniş bir anlam genişlemesi söz konusudur. Irkçılık ve milliyetçiliğin yok olduğu bu dönemde lobiler, teşkilatlar yoluyla unsur kavramı daha önemli haline geliyor. Mesela günümüz dünyasında Amerika'da lobicilik, bir nevi unsuriyetçilik hakimdir ve hak-adalet ölçülerinin dışında hareket edildiğinde bu faaliyetler de unsurculuğu karşı-

layan menfi milliyete karşılık gelmektedir Güncel bir kavramla ifade etmek gerekirse, ötekileştirmenin ölçüsü, hak ve adaletten ayrılmamaktır.

Dönemin şartları açısından düşünüldüğünde şunlar söylenebilir: Meşrutiyetin ilanı ile etnik topluluklar kendilerini tanımlama imkanı buldular. Bunlar kendilerini farklı olarak tanımlayarak kendi topraklarına hizmet etme imkanını buldular. Bu topluluklar aynı zamanda Müslüman oldukları için de İslâm'a hizmet çabası içine girdiler. Milliyet görüldü , milliyet harekete geldi ve milliyet içinde İslâmiyet ışılandı.

Cumhuriyet döneminde Kemalist otoriter devlet hiçbir etnik grubun gözükmesine ve kendini tanımlamasına izin vermedi ve katı bir ulus devlet anlayışı ile etnik yapıların kendini ifade etmesi engellendi. Bu uygulamalar Kürt sorunu gibi etnik temelli meselelerin büyük problemler doğurmasına yol açtı. Son dönemlerde hürriyetçi ortamlarla yine etnik gruplar kendini göstermeye başladı. Bu milliyetin İslâm'a adanması, İslâmî esaslara göre hareket edilmesi ile mümkündür. İslâm kardeşliği kendi unsuruna ait özelliklerin ötelenmesi anlamına gelir ki bu da tearüf ve teavün esasları içinde olmalıdır.

Biyolojik sistemler ve sosyal sistemler arasında benzerliğin ne olduğu sorusu son dönem araştırmacılarının üzerinde durdukları bir sorudur. Sosyal süreçler biyolojik süreçlere bir çok yönüyle benzemektedir. Mesela; herkesin bütün hücrelerde genetik kodu vardır. Beden fitrî seyrinde hayatını devam ettirmekte, karaciğer görevini fitrî bütünlük içinde yapmaktadır. İnsani birliktelikte bünyenin tamamı İslâmî birlikteliği ifade etmektedir. Bu bağlamda İslâmiyet'in yönlendirdiği milliyet organize bir insaniyet topluluğudur ve aradaki bağları kuvvetlendirmektedir.

Rüyada Bir Hitabe'de Bediüzzamanın ortaya koyduğu değerler tüm insanlık için ihtiyaç duyulan değerlerdir. Burada vurgulanması gereken durumlardan biri Müslümanların bu değerler karşısındaki tutumudur. Son dönemde Ortadoğu'da Müslümanlık adına ortaya konulan görüntüler Kur'ânî değerlerin insanlık içinde gelişmesini geciktirecek niteliktedir.

Sorgulanması gereken hususlardan biri bizim belli noktalarda Kur'ân medeniyetinden uzak oluşumuzdur. Bu milliyet bahsinde de kendini göstermektedir. Menfi unsuriyette ortak ruhu ortadan kaldıran bir durum söz konusudur. Diğerlerinde bütünü oluşturan, ortak bir ruh meydana getiren bir durum ön plandadır. İslâm topluluklarının Kur'ân'ın birleştirici vasıflarına sahip çıkmaması, Batı medeniyetinin aletlerini kullanması sorgulanması gereken bir durumdur.

Rüyada Bir Hitabe'de bütün insanlık için sulhi umumiye dair kurallar, prensipler getiren bir medeniyet anlayışı ortaya konulmaktadır. Bu medeniyet hiç kimseyi dışarıda bırakmamaktadır. Burada sayılan birlik rabitaları bütünü oluşturan bir özellik olarak düşünüldüğünde önem kazanmaktadır. "Dini, vatanî ve sınıfı" yaklaşımı diğer din ve anlayışları da içine alan bir tanım çerçevesi çizmektedir.

"Risale-i Nur'da medeniyet bahsinin geçtiği yerlerde kavramların hepsi aynı anlama mı geliyor?" sorusu beraberinde "acaba birden fazla medeniyet tanımı mı var?" sorusunu da getirmektedir. Kur'ân medeniyeti Kur'ânî değerlere işaret etmektedir. Üstadın medeniyet tanımında herkesin kendi

*Sorgulanması
gereken
hususlardan
biri bizim belli
noktalarda Kur'ân
medeniyetinden
uzak
oluşumuzdur. Bu
milliyet bahsinde
de kendini
göstermektedir.*

Mehasin ile
kurulan Kur'an
medeniyetinin
sulh-i umumiye
temin etme gibi
bir misyonu da
vardır. Bu da
tasaffi etmiş bir
Hristiyanlıkla
İslâmi
güzelliklerin
birleştiği bir
toplumda
olacaktır.

kimliğini sağlam kurması, bunların birlikteliğini sağlayacak İslâmî hakikatler olan insani değerler etrafında birleşmesi söz konusudur.

Bununla birlikte Bediüzzaman'ın Tonbee gibi düşünürlerden farklı olarak medeniyete farklı anlamlar yüklemektedir. Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu medeniyet anlayışı daha çok insanileşmeye ve değerlere karşılık gelmektedir. İnsanileşmek, insan toplumunun insanlaşmasıdır. Temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, hakkı gözetmek, adaletli olmak, faziletli olmak vb. bütün olumlu özelliklere Kur'an medeniyeti diyoruz. Bunun zeminini hazırlayan ise nübüvettir, hüdadır. Diğer olumsuz özellikler ise medeniyet-i hazırayı temsil etmektedir. İnsan saadete olumlu değerleri yaygınlaştırarak ulaşabilir. Bu noktada kültürel yaşamlar, coğrafi farklılıklar önemini yitirmekte, değerle öne çıkmaktadır. Burada ortaya konulan medeniyet anlayışı ruhun hissiyatını tatmin eden, fitrata uygun bir medeniyet anlayışıdır.

Genel bir ifade ile, Kur'an medeniyeti mehasin üzerine kuruludur. Mehasin ile kurulan Kur'an medeniyetinin sulh-i umumiye temin etme gibi bir misyonu da vardır. Bu da tasaffi etmiş bir Hristiyanlıkla İslâmi güzelliklerin birleştiği bir toplumda olacaktır.

Şeyh Baid'e verilen cevapla birlikte düşünüldüğünde, Batı'nın İslâmî değerlere sahip çıkmasıyla Kur'an medeniyetinin dindar İsevilerin katkısıyla hayata geçeceği söylenebilir. Onların vasıtasıyla İslâmî değerler hakim olacaktır. Bu bağlamda Risale-i Nurun hizmet projeksiyonunun bir yönünü bu vizyon oluşturmali, Risale-i Nur'u onlara ulaştırmanın yolları aranmalıdır.

"İki cereyan" ifadesini nasıl anlamalıyız?

"Demek biz mağlûbiyetle ikinci cereyana takıldık ki, mazlumların ve cumburun cereyanıdır; başkalarından yüzde seksen fakir ve mazlumsa, İslâmdan doksan belki doksan beştir" cümlesinde bahsedilen iki cereyan neyi temsil etmektedir? Birinci cereyan kapitalizm, ikinci cereyan sosyalizmdir. Sosyalizm daha çok mazlumlar cereyanını temsil eder. Biz mağlup olarak mazlumun cereyanına kapıldık.¹² Arap sosyalizmi böyle ortaya çıkmıştır; ama adı konulmamış bir kapitalizm yaşanmaya devam etmiş ve Arap âlemini istihaleye maruz bırakmıştır.

Biz hedefleri ve menfaatleri zıt iki akımın arasında kaldık. Birinin menfaati zararı, ihtilafı zaafımızı istilzam ederken ötekinin menfaati dahi kuvvetimizi, ittihadımızı iktiza etmektedir.

1917 Olayı, yani Bolşevik ihtilali Osmanlı toplumunu çok etkilemiştir. Kafkas ordusunun savaşılamaz hale geldiği bir dönemde, 1917 Bolşevik ihtilali sömürgeye tepki, mazlumları koruma adına ortaya çıkmıştır. Kuzeyde fakirleri koruyan, farklı bir anlayış olarak ortaya çıkan bir hareket olarak Bolşevizm Anadolu'dan hissedilmektedir. Bu risale bu hareketin masum görüldüğü 1917-1922 yılları arasında yazılmıştır. 1922'den sonra sosyalizm komünizme inkılap etmiş ve bilhassa Yahudî Troçkin ve Gürcü Stalin'in elinde zulüm aletine dönüşmüş, dini reddeden bir despotizme evrilmiştir. Başlangıç aşamasında oradaki halklara önemli vaatler sunduğu için sem-

12. Metnin devamı: "Âlem-i İslâm şu ikinci cereyana karşı lakayd veya muarız kalmakla hem istinadsız, hem bütün emeğini heder, hem onun istilasıyla istihaleye maruz kalmaktansa, akulane davranıp, onu İslâmî bir tarza çevirip, kendine hadim kalmaktır. Zira, düşmanın düşmanı, düşman kaldıkça dosttur; nasıl ki düşmanın dostu, dost kaldıkça düşmandır."

patik bir özelliğe sahip olan sosyalizm, çıkış noktasındaki sosyal değerlere sahipliğiyle dikkat çekiyor ve kapitalizmin istihale-başkalaşma süreci için önemli görülüyor.

Kadere verdirilen fetva

"Musibet, cinayetin neticesi, mükafatın mukaddemesidir. Hangi fiiliniz ile kadere fetva verdirdiniz ki, şu musibetle hükmetti. Musibet-i amme ekseriyetin hatasına terettüb eder. Hazırda mükafatınız nedir?"

Dedim:

"Mukaddemesi üç mühim erkan-ı İslâmiyedeki ihmalimizdir: salat, savm, zekat. Zira, yirmi dört saatten yalnız bir saati, beş namaz için Halık Teala bizden istedi; tenbellik ettik. Beş sene, yirmi dört saat talim, meşakkat, tabrik ile, bir nevi namaz kıldırıldı. Hem, senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi; nefsimize acıdık. Keffareten, beş sene oruç tutturdu. "On'dan, ya "kırk"tan yalnız biri, ihsan ettiği maldan zekat istedi; buhl ettik, zulmettik; O da bizden müterakim zekatı aldı.

(Amelin karşılığı kendi türünden birşeyle verilir.)"Mükafat-ı hazıramız ise; fasık, günahkar bir milletten, hums olan dört milyonu velayet derecesine çıkardı; gazilik, şehadetlik verdi. Müşterek batadan neş'et eden müşterek musibet, mazi günahını sildi."

Rüyada Bir Hitabe'nin soru cevap tarzındaki analizlerinde mağlubiye-tin maddî nedenlerden ziyade manevî ve sosyal değerlere yaslandırılması bugün de yaşadığımız meselelerin temelleri hakkında ipuçları sunmakta, İslâmî değerlerin İslâm toplumlarının geleceği açısından nasıl bir öneme sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

Metnin sonunda yine Bediüzzaman'a sorulan *"Hangi fiiliniz ile kadere fetva verdirdiniz ki, şu musibetle hükmetti"* şeklinde sorulan soruya İslâm'ın ferdi ve sosyal hayatı düzenleyen ibadetleri nazara vererek cevaplandırılması günümüzde yaşadığımız sosyal buhranların aşılması açısından da önem kazanmaktadır.

Bu bağlamda namaz, oruç ve zekat gibi farz ibadetlerin uygulanma-sındaki ihmaller siyasî, ekonomik ve toplumsal sonuçlar doğurmakta, bu ihmallerle fert ve toplum hayatı ifsad olmakta, bununla birlikte her alanda gerileme yaşanmaktadır.

Rüyada Bir Hitabe'de özetle Said Nursî, kaderin mağlubiye-tin noktasındaki fetvasını İslâm'ın üç temel ibadeti olan namaz, oruç ve zekatın terk edilmesine bağlamaktadır.

Bediüzzaman'ın burada namazı zikretmesi, hadislerde dinin direği olarak zikredilen bu ibadetin ferdi ve sosyal yönlerinin ağırlığı nedeniyledir. İlk meclise Ankara hükümeti tarafından davet edilen ve milli mücadele-nin zor günlerinde ilk olarak namazla ilgili bir beyannameyi meclise sunan Bediüzzaman'ın bu yaklaşımı yaratıcısı ile bağlarını zedelemiş bir İslâm toplumu için bu bağların tekrar sağlamlaştırılması anlamına gelmektedir. Namaz Bediüzzaman'ın nazarında hayatın ve kainatın merkezidir ve Hak-ka ulaşılma vasıtasıdır. İnsanı ve toplumu her türlü bozulmadan koruyan, mimsiz medeniyetin sefihliklerinden ve menfi esaslarından uzak tutan temel bir ibadettir. İçerdiği adalet, muhabbet, uhuvvet gibi değerlerle fazıl bir

Said Nursî,
kaderin
mağlubiye-tin
noktasındaki
fetvasını İslâm'ın
üç temel ibadeti
olan namaz,
oruç ve zekatın
terk edilmesine
bağlamaktadır.

*Rüyada Bir
Hitabe makalesi
helaket ve
felaketlerin her
alanda görüldüğü
günümüzde
de tazeliğini
korumakta,
makale 1919
şartlarından
sıyrılarak
günümüze ve
geleceğe de ışık
tutmaktadır.*

toplumun da anahtarıdır. Oruç da nefsi terbiye eden özelliğiyle ve dayanışma, paylaşma gibi yönleriyle insan ve toplum için ayrı bir değere sahiptir. Oruçla hemcinsiyle fert ve toplum olarak bedeni ve ruhi bir empati kurma imkanını sağlayan insan, acziyetiyle birlikte dünyanın kıymetsiz bir meta olduğunu anlamakta, kapitalist toplumların maddeci anlayışı karşısında manevi değerleri öne çıkarmakta, kapital değerlerden toplumu koruyan bir kalkana dönüşmektedir. Son olarak zekat da toplumsal barışa hizmet eden özelliğiyle öne çıkmaktadır. Bediüzzaman'a göre ihtilalat-ı beşeriyenin nedeni sayılan "Sen çalış ben yiyeyim" ve "Ben tok olduktan sonra başkası açlıktan ölse banane" şeklindeki kapitalist anlayışı zekatın yaygınlaştırılması ve faizin yasaklanmasıyla önlemek mümkündür. Fakiri gözetme, sosyal tabakalar arasındaki makası daraltma, bu tabakalar arasında barışı sağlama, hırs, çok kazanmak için haram yollara sapmak gibi olumsuz fiilleri önleme, güvenli ve huzurlu bir toplum oluşturma yollarından biri zekatın yaygınlaştırılmasıdır.

Sonuç

Birinci Cihan Harbi'nin doğurduğu yıkım ve olumsuz şartlar karşısında Bediüzzaman'ın optimist bir yaklaşımla meseleyi değerlendirerek bu mağlubiyeti manevî noktada zafere işaret eden bir yorum getirmesi, menfi durumlar karşısında mümince bir tavrın nasıl olması gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bediüzzaman'ın fasık, günahkâr bir milletin beşte birinin -dört milyon kişinin- velayet derecesine çıkarıldığını, gazilik, şehadetlik mertebesine yükseltildiğini belirtmesi bir toplumun sağlıklı bir şekilde inşası için önem kazanmaktadır. Geride kalanlar o aziz şehitlikleri günahkâr yönleri ile değil şehadet ve kahramanlıklarıyla hatırlayacaklar ve onların uğrunda şehid olduğu değerlerin savunuculuğunu yapacaklardır.

Sonuç itibariyle, kendisini davet eden meclis tarafından "felaket, helaket asrının adamı" olarak nitelendirilen Bediüzzaman Said Nursi'nin Rüyada Bir Hitabe makalesi helaket ve felaketlerin her alanda görüldüğü günümüzde de tazeliğini korumakta, makale 1919 şartlarından sıyrılarak günümüze ve geleceğe de ışık tutmaktadır. Makalede dile getirilen İslâm kardeşliği, toplum tabakaları arasında adaletin ve barışın tesisi, gerilemenin nedenleri, terakki yolları, modernleşme karşısında takınılması gereken tavır, Batı medeniyetinin dayandığı esaslar, Kur'an medeniyetinin temel nitelikleri, dünya barışı, temel ibadetlerin toplum hayatına yansması gibi meseleler bugün de tartıştığımız hususlardır. Bu durum Rüyada Bir Hitabe'yi daha da önemli kılmakta ve bir hakikatin Rüya'sı olarak metni çözüm önerileriyle birlikte günümüze taşımaktadır.